

บทที่ 1

การเก็บตัวอย่างพืชและพิพิธภัณฑ์พืช Herbarium techniques & Herberium

พิพิธภัณฑ์พืช (Herbarium) เป็นสถานที่เก็บและรวบรวมตัวอย่างพรรณไม้ และเอกสารอ้างอิงทางอนุกรมวิธานพืช ซึ่งตัวอย่างพรรณไม้นี้ดักเก็บโดยอยู่บนกระดาษเย็บตัวอย่างพรรณไม้ ที่มีรายละเอียดข้อมูลเกี่ยวกับตัวอย่างพืชชนิดนั้นๆ และเก็บตัวอย่างพรรณไม้แห้งไว้ในตู้เก็บตัวอย่างพรรณไม้ หรือห้อง พิพิธภัณฑ์พืชอาจเป็นที่รวบรวมพรรณไม้ทุกกลุ่มทุกภูมิภาคของโลก หรือพรรณไม้บางกลุ่มบางภูมิภาคก็ได้ จำนวนตัวอย่างพรรณไม้แต่ละพิพิธภัณฑ์ก็แตกต่างกันออกไป จากจำนวนหลายร้อยไปจนถึงหลายล้าน พิพิธภัณฑ์พืชอาจเป็นของรัฐบาลกลาง รัฐบาลท้องถิ่น มหาวิทยาลัย สถาบันเอกชน องค์การวิจัยอิสระ หรือของแต่ละบุคคลก็ได้ ปัจจุบันมีพิพิธภัณฑ์พืชที่สำคัญของโลกประมาณ 1,700 แห่ง ศึกษาได้จาก Index Herbarium part I (Regnum, Vol. 106, 1981) หนังสือเล่มนี้ให้ข้อมูลต่างๆ เช่น เกี่ยวกับพิพิธภัณฑ์พืช ขนาด รายชื่อของบุคลากรและรายละเอียดต่างๆ รายชื่อของพิพิธภัณฑ์พืชที่ใหญ่ 10 อันดับแรกของโลกแสดงไว้ในตารางที่ 1 และพิพิธภัณฑ์พืชที่เก็บรวบรวมพรรณไม้ของประเทศไทย แสดงในตารางที่ 2 พิพิธภัณฑ์พืชจะให้ผู้ศึกษาพรรณไม้ ขอบมตัวอย่างได้ในระยะสั้น เช่น 1 ปี และหากมีตัวอย่างพืชหลายชิ้น (duplicate) ก็มีการแลกเปลี่ยนตัวอย่างระหว่างพิพิธภัณฑ์พืช พิพิธภัณฑ์พืชจะได้ตัวอย่างมาจากกรณีที่นักอนุกรมวิธานออกไปเก็บตัวอย่าง การซื้อขายหรือมีการมอบให้ หากเก็บตัวอย่างพรรณไม้ไว้ได้ดี ก็จะเป็นข้อมูลทางอนุกรมวิธานพืชได้ (taxonomic information) ดังนั้นการศึกษาตัวอย่างจำเป็นต้องทำด้วยความระมัดระวัง เช่น การศึกษาลักษณะพรรณไม้แห้งที่ติดบนกระดาษ การเคลื่อนย้าย การนำออกมาจากตู้เก็บตัวอย่าง เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีแมลงและเชื้อราที่จะทำลายตัวอย่างให้เสียหายได้ หนึ่งลักษณะของพืชที่ไม่สามารถเก็บไว้ในพิพิธภัณฑ์พืชได้ เช่น ความสูง สีของดอก ลักษณะนิสัย จำนวนโครโมโซม เป็นต้น ดังนั้นลักษณะเหล่านี้ควรจะบันทึกไว้ที่กระดาษข้อมูล (label) บนตัวอย่างพืช

หน้าที่ของพิพิธภัณฑ์พืช

1. ตรวจสอบเอกลักษณ์พืช เมื่อมีตัวอย่างพืชที่ไม่รู้จักก็สามารถนำตัวอย่างพืชนั้นมาตรวจสอบ โดยวิธีการตรวจสอบเอกลักษณ์ต่างๆ
2. การวิจัยและจัดเตรียมการทำฟลอรา (Flora) หรือ โมโนกราฟ (Monograph) เพราะพิพิธภัณฑ์

พืชมีตัวอย่างพืชมากมายที่สามารถช่วยในการศึกษาและวิจัย

3. การสอนให้ความรู้ โดยร่วมมือกับ สวนพฤกษศาสตร์ พิพิธภัณฑ์ในภาคสนาม

4. เก็บตัวอย่างพืชแม่แบบ (type specimen) โดยเฉพาะตัวอย่างพืชที่ได้มีการตรวจสอบ

โครโมโซม การวิเคราะห์ห้องค์ประกอบทางเคมี ข้อมูลที่จำเพาะ และสถานที่ของฟลอรา เพื่อที่ผู้ศึกษา จะได้มาตรวจสอบได้ ข้อมูลเกี่ยวกับพืชที่ศึกษาต่าง ๆ

การที่เก็บตัวอย่างพืชไว้ได้นาน เป็นข้อดีสำหรับนักอนุกรมวิธานพืช ที่สามารถตรวจสอบ ตัวอย่างพืชที่นักอนุกรมวิธานพืชรุ่นก่อนได้ตรวจสอบมาก่อนว่าถูกต้องหรือไม่ ตัวอย่างพืชที่สำคัญ เช่น ตัวอย่างพืชของลินเนียส ปัจจุบันเก็บไว้ที่ The Linnean Society of London เมื่อผู้เชี่ยวชาญที่เข้าไปศึกษามีความคิดเห็นแตกต่างจากผู้ที่ได้ศึกษามาก่อนก็มักจะเขียนลงกระดาษพิเศษติดไว้ที่ตัวอย่าง พรรณไม้ เพื่อแก้ไขให้ถูกต้อง

ห้องสมุดเป็นส่วนสำคัญของพิพิธภัณฑ์ เพราะเป็นที่เก็บรวบรวมเอกสารทางอนุกรมวิธาน พืช เช่น หนังสือฟลอรา โมโนกราฟ วิจารณ์ (Revision) และbulletin เป็นต้น

ตารางที่ 1 พิพิธภัณฑ์พืชลำดับ 1-10 ของโลก

รายชื่อพิพิธภัณฑ์และอักษรย่อ	จำนวนตัวอย่างพืช
1. Museum National d' Histoire Nature, Paris (P)	10,500,000
2. Royal Botanic Garden, Kew (K)	>5,000,000
3.* Komarov Botanical Institute, Leningrad (LE)	>5,000,000
4. Conservatorie et Jardin Botaniques, Geneva (G)	5,000,000
5. New York Botanical Garden, New York	4,300,000
6. Harvard University, Cambridge (A)	4,250,000
7. U. S. National Herbarium, Washington D. C. (US)	4,110,000
8. British Museum (Natural History), London	4,000,000
9. Institute de Botanique, Montpellier (MPU)	4,000,000
10. Naturhistoriska Riksmuseet, Stockholm (S)	4,000,000

ตารางที่ 2 พิพิธภัณฑ์พืชที่เก็บรวบรวมพรรณไม้ของประเทศไทย

รายชื่อพิพิธภัณฑ์	อักษรย่อ
1. พิพิธภัณฑ์พืชหอพรรณไม้ กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช	(BKF)
2. พิพิธภัณฑ์พืชสิรินธร ฝ่ายพฤกษศาสตร์ กรมวิชาการเกษตร	(BK)
3. พิพิธภัณฑ์พืช ภาควิชาชีววิทยา มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์	(PSU)
4. พิพิธภัณฑ์พืช ภาควิชาชีววิทยา มหาวิทยาลัยขอนแก่น	(KKU)
5. Herbarium of the Arnold Arboretum	(A)
6. Herbarium Jutlandicum, University of Aarhus	(AAU)
7. Department of Plant Science, University of Aberdeen	(ABD)
8. Department of Botany, Kyoto University	(KYO)
9. British Museum (Natural History), London	(BM)
10. Department of Botany, University of Copenhagen	(C)
11. Royal Botanic Garden, Edinburgh	(E)
12. Royal Botanic Garden, Kew	(K)
13. School of Botany, Trinity College, Dublin	(TCD)

การเก็บและรักษาตัวอย่างพรรณไม้

วัตถุประสงค์

1. เพื่อนำมาวิเคราะห์หาชื่อที่แน่นอน และเพื่อให้ทราบจำนวนชนิดของพืชในท้องที่ต่างๆที่

ทำการสำรวจ

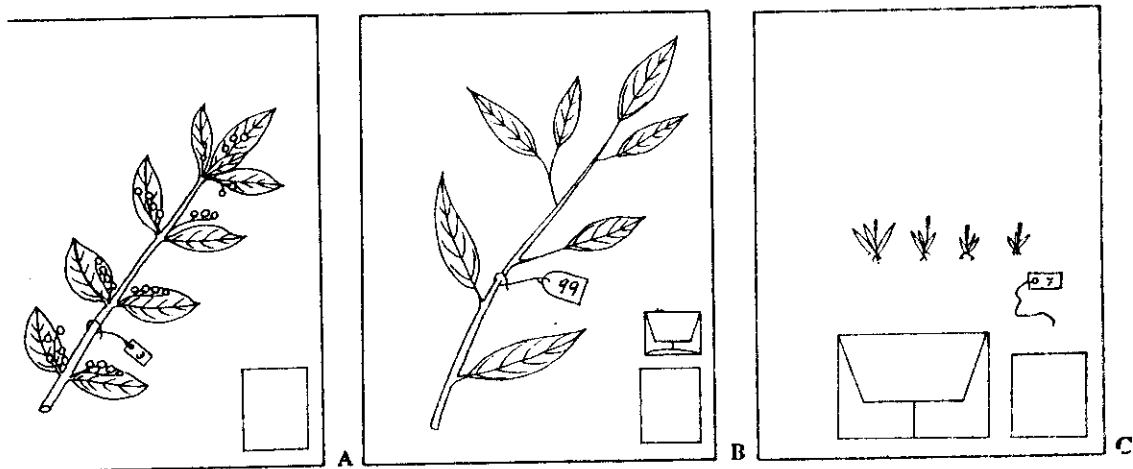
2. เพื่อเก็บตัวอย่างไว้เป็นหลักฐานอ้างอิง ไว้เทียบเคียงในการตรวจวิเคราะห์หาชื่อพรรณไม้
ในครั้งต่อไป

3. เพื่อเป็นการทราบถึงจำนวนประชากร ถิ่นกำเนิด และเขตการกระจายพันธุ์ ของพรรณไม้
ต่างๆ

4. เป็นการรวบรวมจำนวนพรรณพฤกษชาติของประเทศไทยว่ามีจำนวนทั้งสิ้นกี่ชนิด

อุปกรณ์

1. แผงอัดพรรณไม้ พร้อมด้วยเชือกมัด แผงนี้อาจทำง่ายๆ ด้วยไม้ไผ่ โดยผ่าเป็นซีกแล้วสานแบบขัดแตะหรืออาจทำด้วยไม้อื่น หรือทำด้วยลวดเหล็กอื่นๆ ก็ได้ เพื่ออัดพรรณไม้ให้เรียบอยู่ตัว ไม้หึงกอมือแห้ง แผงนี้มีขนาดประมาณ 12 นิ้ว x 18 นิ้ว หนึ่งคู่ ประกอบเป็น 1 แผง ในการเก็บพรรณไม้ตามท้องที่เพื่อเป็นการประหยัดและทุ่นแรงงาน ควรใช้ไม้ไผ่ เพราะหาได้ง่ายมีอยู่ทั่วไปประกอบกับน้ำหนักเบา แม้จะไม่เป็นการถาวร แต่ก็ได้ประโยชน์ดีเช่นเดียวกับแผงทำด้วยลวดเหล็ก
2. กระดาษอัดพรรณไม้ โดยใช้กระดาษหนังสือพิมพ์ในการประกอบอัดพรรณไม้ในแผง เพื่อกระดาษจะได้ดูดซึมความชื้นจากพรรณไม้
3. กรรไกรตัดกิ่ง ใช้ตัดกิ่งไม้จากต้นและตกแต่งกิ่งเมื่ออัด ในการเก็บพรรณไม้ควรมีมิดคมๆ ติดไปด้วย ขณะที่เก็บพรรณไม้จากต้นแล้ว นอกจากนี้พลั่วมือบางครั้งจำเป็นสำหรับขุดพรรณไม้ที่ต้องการทั้งรากหรือหัวใต้ดินด้วย
4. ถุงพลาสติกสำหรับใส่พรรณไม้เมื่อเก็บจากต้นแล้วขณะเดินป่า จะป้องกันพรรณไม้เหี่ยวแห้งก่อนอัดในแผงได้อย่างดี
5. ดินสอดำอย่างดี ในการบันทึกข้อความควรใช้ดินสอดำดีกว่าปากกา เพราะเวลาฝนตกเปียกน้ำจะไม่เปรอะเปื้อนหรือจางไป
6. สมุดบันทึก อาจทำเป็นสมุดพิเศษที่ออกแบบสำหรับการเก็บพรรณไม้โดยเฉพาะ
7. กระดาษผูกติดพรรณไม้ (tag) ขนาด 2 x 3 ซม. ปลายข้างหนึ่งเจาะรูร้อยด้าย ใช้ผูกและเขียนหมายเลขของพรรณไม้ให้ตรงกับหมายเลขของสมุดบันทึก (ภาพที่ 1)
8. เครื่องวัดระดับความสูง ใช้สำหรับวัดดูว่าพรรณไม้ที่เก็บได้อยู่ในที่สูงจากระดับน้ำทะเลเท่าใด ความสูงวัดเป็นฟุตหรือเมตร
9. กล้องถ่ายรูป ควรเป็นกล้องที่ติดเลนส์ถ่ายใกล้ได้ (Closed up lens) เพื่อถ่ายภาพลักษณะถิ่นที่อยู่ ลักษณะ และสีของดอก ฯลฯ

ภาพที่ 1. การเลือกพรรณไม้ชิ้นที่สมบูรณ์เรียงลงกระดาดแห้งแล้วเขียน A. ดัดกระดาด
บันทึก B. ดอกและผลที่ร่วงเอาใส่ของกระดาด C. พืชที่มีขนาดเล็กนำบางชิ้นมา
เย็บติด ส่วนที่เหลือเก็บไว้ในซองกระดาด

สารเคมี

สารเคมีที่ใช้ดองตัวอย่างพืช มีดังนี้

1. ฟอรัมาลิน
2. 50-95 % เอทิลแอลกอฮอล์
3. กรดอะซิติก

วิธีเก็บและรักษาตัวอย่างพืช

ในการออกเก็บตัวอย่างพืช ผู้เก็บควรมีอุปกรณ์และสารเคมีบางอย่างสำหรับเก็บตัวอย่างพืช
และเมื่อเก็บตัวอย่างพืชแล้วที่สำคัญต้องบันทึกลักษณะต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับพืชไว้ สิ่งที่จะต้องบันทึก
มีดังนี้

1. สถานที่เก็บตัวอย่าง ต้องบอกถึงภาค (Floristic Region ภาพที่ 3) จังหวัด อำเภอ
และตำบล
2. ระดับความสูงจากระดับน้ำทะเล
3. วันที่เก็บตัวอย่าง เพราะทำให้ทราบถึงช่วงมีดอกและผล
4. ชื่อท้องถิ่นหรือชื่อพื้นเมือง
5. ชื่อสังเกต บันทึกเกี่ยวกับสภาพป่า ลักษณะของพืช เช่น สีของดอก ใบ ผล กลิ่น
 ฯลฯ
6. ชื่อผู้เก็บพร้อมหมายเลขที่เก็บ

วิธีเก็บตัวอย่างพรรณไม้

การตรวจหาชื่อพรรณไม้นั้น ต้องอาศัยลักษณะต่างๆ ของใบ ดอกและผล เป็นหลักสำคัญ ส่วนมากตรวจจากส่วนประกอบต่างๆ ของดอก คือ จำนวนลักษณะ ขนาดของเกสรเพศผู้และเกสรเพศเมีย รังไข่ กลีบดอก และกลีบเลี้ยง และลักษณะขนาดของผล พืชบางชนิดมีลักษณะเด่นชัดสามารถตรวจหาชื่อได้เพียงแต่เห็นใบ บางชนิดต้องตรวจถึงดอกด้วย แต่บางชนิดตรวจจากใบและดอกเท่านั้นยังไม่พอ ต้องอาศัยลักษณะของผลช่วยด้วยจึงจะหาชื่อได้ ดังนั้นในการเก็บตัวอย่างพรรณไม้ จึงต้องพยายามเก็บให้ได้ตัวอย่างที่สมบูรณ์ คือ มีครบทั้ง ใบ ดอก และผล เพื่อสะดวกในการตรวจหาชื่อ วิธีเก็บตัวอย่างพรรณไม้นั้น แล้วแต่ประเภทของพรรณไม้

ประเภทไม้ดิน ไม้พุ่ม หรือ ไม้ล้มลุกบางชนิด เก็บแต่เฉพาะกิ่งที่มีดอก หรือผลติดกับใบ ขนาดยาวประมาณ 1 ฟุต หากช่อดอกหรือใบมีลักษณะยาวเกินหน้ากระดาษอัดก็ควรหักพับให้พอดีไม่ต้องตัดทิ้ง เพราะจะได้ทราบขนาดที่แท้จริง ควรเก็บใบ ดอก ผล และเนื้อ ไม้จากต้นเดียวกัน

ประเภทไม้ล้มลุกต้นเล็กๆ เช่น หญ้า หรือพวกพืชชั้นต่ำอื่นๆ เช่น มอส เฟิร์น ให้เก็บทั้งต้นทั้งรากถ้ามีพรรณไม้ชนิดหนึ่งนั้นให้เก็บตัวอย่างประมาณ 3-8 ชิ้น แล้วแต่กรณี เก็บใส่ถุงพลาสติกเมื่อเวลาเดินสำรวจ และนำออกมาอัดในแผงอัดพรรณไม้ ถ้าเป็นไปได้ควรรีบอัด เพื่อพรรณไม้จะคงความเขียว และจัดแต่งง่าย ใบจะเรียบ

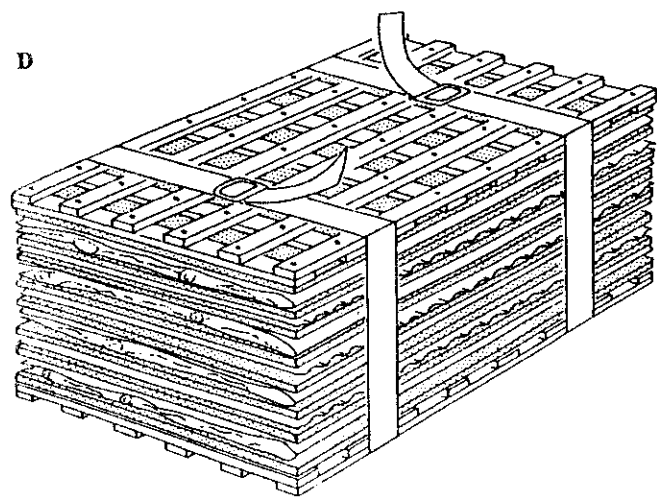
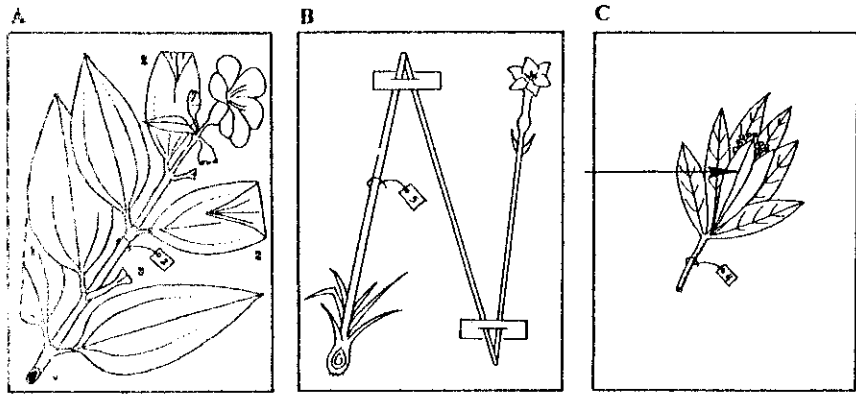
วิธีอัดแห้งพรรณไม้ (ภาพที่ 2)

เมื่อได้เก็บพรรณไม้โดยตัดกิ่งจากต้นที่ต้องการแล้ว ก็เขียนชื่อผู้เก็บพร้อมหมายเลขลงบนป้ายติดไว้กับพรรณไม้ และบันทึกข้อความต่างๆ ลงในสมุดบันทึก ในการอัดจะจัดเรียงตัวอย่างพรรณไม้วางลงในหน้ากระดาษหนังสือพิมพ์ซึ่งพับเป็นคู่ๆ จัดให้ขนาดพอดี อย่าให้เกินหน้ากระดาษและแผงอัด ถ้าใหญ่เกินแผงให้หักพับบ้าง เรียงให้ใบคว่ำบ้างหงายบ้าง เพื่อจะได้เห็นลักษณะของใบทั้งสองด้านขณะแห้งแล้ว แล้วพลิกกระดาษแผ่นที่เป็นคู่นั้นปิดทับลงไป ระหว่างพรรณไม้ชนิดหนึ่งๆ นั้นให้สอดกระดาษลูกฟูกชั้นไว้เพื่อช่วยให้ความชื้นระเหยออกไปได้เร็ว เสร็จแล้วก่อนปิดแผงใช้กระดาษลูกฟูกปิดทับทั้งสองด้านและผูกมัดไว้ให้แน่น เพื่อเวลาแห้งพรรณไม้จะได้เรียบ แผงหนึ่งๆ อัดพรรณไม้ได้หลายตัวอย่าง

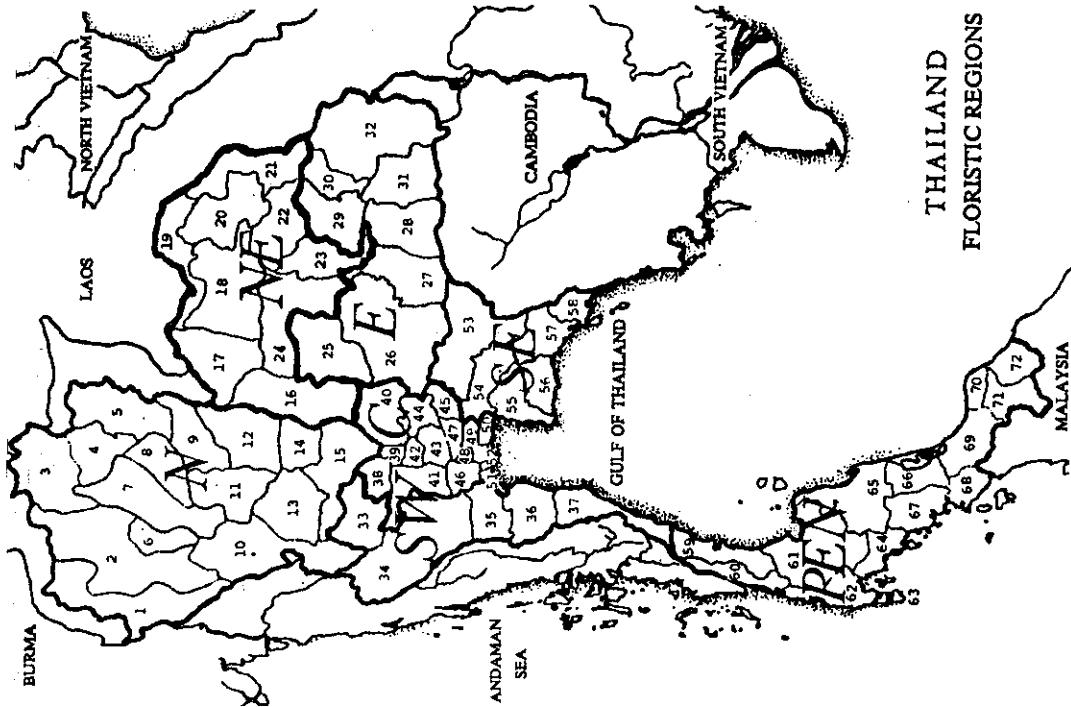
นำแผงที่อัดแล้วนี้ตากแดด โดยให้วางตั้งแผงขึ้นทางใดทางหนึ่ง อย่างวางนอนตามด้านราบ ทั้งนี้เพื่อให้ความชื้นในพรรณไม้ได้ระเหยได้ง่าย การตากแดดพรรณไม้มักจะแห้งช้าละนั้นต้องหมั่นเปิดออกตรวจ เพราะบางทีอาจมีแมลงกัดกินดอกไม้ใบอยู่ ก็เก็บออกเสีย และเปลี่ยนกระดาษใหม่เอา

กระดาษที่ขึ้นออก เพื่อช่วยให้แห้งเร็วขึ้น การตากแดดนี้หากมีแดดและเอาใจใส่ดีประมาณ 3 วัน
พรรณไม้ก็จะแห้ง และมีสีสดเกือบเหมือนธรรมชาติ

ถ้าในห้องที่ใด ไม่มีแสงแดด การทำให้พรรณไม้แห้งต้องอาศัยความร้อนจากไฟช่วย ต้องทำ
ร้านอย่างสูงจากดินประมาณ 1 เมตร การตั้งแผงก็ทำเช่นเดียวกันกับการตากแดด การใช้ไฟอย่างต้องเอา
ใจใส่ดูแลอยู่เสมอ เพราะไฟอาจไหม้ติดกระดาษหรือ แผงพรรณไม้ไหม้เกรียมเสียหาย ต้องคอยหมั่น
กลับแผง และใช้ไฟให้พอเหมาะอย่าแรงเกินไป เมื่อแห้งสนิทแล้วก็เลิกใช้ได้ ถ้าไปในที่มีไฟฟ้า
เข้าถึงสมควรจะเอาเตาอบพรรณไม้ชนิดเคลื่อนที่ติดไปด้วย ใช้หลอดไฟเป็นอุปกรณ์ทำความร้อน
ตามวิธีนี้พรรณไม้จะแห้งเร็วมาก เป็นการทุ่นเวลาและแรงงานมาก ตัวอย่างพรรณไม้เมื่อทำให้แห้งได้
ที่แล้ว ก็เก็บรวบรวมเข้ากล่องที่พร้อมจะดำเนินการตรวจหาเชื้อต่อไปอาจใช้ภาชนะที่ปิดก็ได้ แต่การตาก
แดดนี้มีข้อเสียคือ เมื่อเก็บไว้นานๆ จะทำให้กระดาษที่ตากแดดยัดพรรณไม้ไว้กับกระดาษแข็งลอนหรือ
ฉีกขาดได้ ทำให้พรรณไม้หลุดออกจากกระดาษแข็ง ส่วนดอกหรือผลที่ร่วงจะต้องเอาใส่ของกระดาษ
ติดไว้ที่กระดาษแข็งนั้นด้วย ที่มุมด้านล่างของกระดาษให้ติดป้ายแสดงรายละเอียดต่างๆ ที่จดบันทึก
ไว้ในขณะเก็บพรรณไม้ไว้ด้วย

ภาพที่ 2. A. การจัดเรียงตัวอย่างพรรณไม้ลงในกระดวยและแผงอัด; B. การพับกิ่งเพื่อให้พอดีกับ กระดวย; C. ตัดใบที่บังดอกหรือผลออก; D. แผงอัดพรรณไม้ที่มัดเรียบร้อยแล้ว (ที่มา ; ก้องกานดา, 2541)

THAILAND
FLORISTIC REGIONS

เขตพรรณพฤกษชาติและจังหวัดในประเทศไทย
FLORISTIC REGIONS AND PROVINCES OF THAILAND

- I. *I.* (NORTHERN) ภาคเหนือ
 1 Mae Hong Son มหะสารคาม
 2 Chiang Mai เชียงใหม่
 3 Chiang Rai เชียงราย
 4 Phayao พะเยา
 5 Nan น่าน
 6 Lamphun ลำพูน
 7 Lampang ลำปาง
 8 Phrae ไร่
 9 Uttaradit อุตรดิตถ์
 10 Tak Tak
 11 Sukhothai สุโขทัย
 12 Phitsanulok พิษณุโลก
 13 Kamphaeng Phet กำแพงเพชร
 14 Phichit พิจิตร
 15 Mahon Savan มหาราชวัง
- II. *II.* (NORTH-EASTERN) ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ
 16 Phetchabun เพชรบูรณ์
 17 Loei ไล
 18 Udon Thani อุดรธานี
 19 Nong Khai นครราชสีมา
 20 Sakon Nakhon สกลนคร
 21 Mahon Phakon Phakม
 22 Kalasin กำแพง
 23 Maha Sarakham มหาราชคาม
 24 Khon Kaen ขอนแก่น
 25 Chaiyaphum ชัยภูมิ
 26 Mahon Ratchasima มหาราชสิมา
 27 Burirum บุรีรัมย์
 28 Surin สุรินทร์
 29 Roi Et รัตนบุรี
 30 Yasothon ยโสธร
 31 Si Sa Ket ศรีสัคน
 32 Ubon Ratchasani อุดรราชธานี
 33 Uthai Thani อุทัยธานี
 34 Kanchanaburi กาญจนบุรี
 35 Ratchaburi ราชบุรี
- V. *C.* (CENTRAL) ภาคกลาง
 36 Phetchaburi เพชรบุรี
 37 Prachuap Khiri Khan ประจวบคีรีขันธ์
 38 Chai Nat ชัยนาท
 39 Sing Buri สิงบุรี
 40 Lop Buri ลพบุรี
 41 Suphan Buri สุพรรณบุรี
 42 Ang Thong อ่างทอง
 43 Ayutthaya อโยธยา
 44 Saraburi สระบุรี
 45 Mahon Nayok นครนายก
 46 Mahon Pathom Thani ปทุมธานี
 47 Pathum Thani ปทุมธานี
 48 Nonthaburi นonthaburi
 49 Bangkok กรุงเทพมหานคร
 50 Samut Prakan สมุทรปราการ
 51 Samut Songkhram สมุทรสงคราม
 52 Samut Sakhon สมุทรสาคร
 53 Prachin Buri ปราจีนบุรี
 54 Chachoengsao ฉะเชิงเทรา
 55 Chon Buri ชลบุรี
 56 Rayong ระยอง
 57 Cranthaburi ตรังบุรี
 58 Trat ตราด
- VII. *PEF.* (PENINSULAR) ภาคใต้
 59 Chumphon ชุมพร
 60 Ranong รานอง
 61 Surat Thani สุราษฎร์ธานี
 62 Phangnga พังงา
 63 Phuket ภูเก็ต
 64 Krabi กระบี่
 65 Mahon Si Thammarat มหาราชธรรมราช
 66 Phatthalung พัทลุง
 67 Trang ตรัง
 68 Satun สะทอน
 69 Songkhla สงขลา
 70 Paktani ปัตตานี
 71 Yala ยะลา
 72 Narathiwat นราธิวาส
- III. *E.* (EASTERN) ภาคตะวันออก
 26 Mahon Ratchasima มหาราชสิมา
 27 Burirum บุรีรัมย์
 28 Surin สุรินทร์
 29 Roi Et รัตนบุรี
 30 Yasothon ยโสธร
 31 Si Sa Ket ศรีสัคน
 32 Ubon Ratchasani อุดรราชธานี
 33 Uthai Thani อุทัยธานี
 34 Kanchanaburi กาญจนบุรี
 35 Ratchaburi ราชบุรี
- IV. *SW.* (SOUTH-WESTERN) ภาคตะวันตกเฉียงใต้
 36 Phetchaburi เพชรบุรี
 37 Prachuap Khiri Khan ประจวบคีรีขันธ์
 38 Chai Nat ชัยนาท
 39 Sing Buri สิงบุรี
 40 Lop Buri ลพบุรี
 41 Suphan Buri สุพรรณบุรี
 42 Ang Thong อ่างทอง
 43 Ayutthaya อโยธยา
 44 Saraburi สระบุรี
 45 Mahon Nayok นครนายก
 46 Mahon Pathom Thani ปทุมธานี
 47 Pathum Thani ปทุมธานี
 48 Nonthaburi นonthaburi
 49 Bangkok กรุงเทพมหานคร
 50 Samut Prakan สมุทรปราการ
 51 Samut Songkhram สมุทรสงคราม
 52 Samut Sakhon สมุทรสาคร
 53 Prachin Buri ปราจีนบุรี
 54 Chachoengsao ฉะเชิงเทรา
 55 Chon Buri ชลบุรี
 56 Rayong ระยอง
 57 Cranthaburi ตรังบุรี
 58 Trat ตราด
- VII. *PEF.* (PENINSULAR) ภาคใต้
 59 Chumphon ชุมพร
 60 Ranong รานอง
 61 Surat Thani สุราษฎร์ธานี
 62 Phangnga พังงา
 63 Phuket ภูเก็ต
 64 Krabi กระบี่
 65 Mahon Si Thammarat มหาราชธรรมราช
 66 Phatthalung พัทลุง
 67 Trang ตรัง
 68 Satun สะทอน
 69 Songkhla สงขลา
 70 Paktani ปัตตานี
 71 Yala ยะลา
 72 Narathiwat นราธิวาส

ภาพที่ 3. เขตพรรณพฤกษชาติและจังหวัดในประเทศไทย

